

Christelijk-maatschappelijke organisaties lopen op laatste benen

Aangemoedigd door een zeker fin de siècle-achtig cultuurpessimisme wordt verwacht, dat menige christelijke organisatie het jaar 2000 niet zal halen. Dat stellen zij, die de ontwikkelingen op het maatschappelijke middenveld nauwgezet volgen. In dit artikel worden enkele voorwaarden, noties en suggesties geschetst waaronder en waardoor christelijk-maatschappelijke organisaties hun taken kunnen blijven vervullen.

De intensiteit, waarmee de positie van christelijk-maatschappelijke organisaties ter discussie staat, heeft te maken met indringende actuele ontwikkelingen. Om tot een juiste beoordeling van de situatie te komen, is het noodzakelijk die ontwikkelingen in een breder verband te zien. In dat licht maken wij een acceleratie mee van het ontzuilingsproces, dat medio jaren zestig begon en nog steeds voortduurt. In de afgelopen dertig jaren zijn in dit proces - soms heel geruisloos - stappen gezet, die weliswaar tot een kortstondige oppositie konden leiden, maar die in het algemeen geen effectieve weerstand ondervonden. Te denken valt aan christelijke sportverenigingen waar de grondslag uit de statuten werd geschrapt, maar ook aan vele christelijke welzijnsinstellingen

die, vaak onder politieke druk, zich genoodzaakt zagen in meer algemene instellingen op te gaan.

In ons huidige jargon dienen ook (maatschappelijke) organisaties een goed produkt te leveren. Dat verklaart deels het verdwijnen van een aantal christelijke organisaties. Desgewenst op zaterdag voetballen blijkt bij vele sportverenigingen mogelijk en in de keuze bij welke bibliotheek men zijn boeken leent, laat men zich naast contributie en leentermijnen geen enkele andere dan grondwettelijke rechten en plichten (zoals de vrijheid van drukpers) voorschrijven. Ons ontzuilingsproces vertoont een belangrijke samenloop: het verdwijnen van specifieke christelijke (maatschappelijke) organisaties gaat gepaard met een individuele overtuiging bij een toenevend, betekenend aantal landgenoten

J. Brünning

C
D
A
F
E
N
H
E
T
V
E
R
A
N
D
E
R
E
N
D
M
I
D
D
E
N
V
E
L
D

dat we in cultuur-maatschappelijk opzicht zonder die organisaties kunnen. Het is te eenvoudig om het verdwijnen van een aantal organisaties toe te schrijven aan invloeden van buitenaf. De kern is gelegen in hetgeen wij in en vanuit die organisaties doen. Het is te hopen dat de huidige discussie velen wakker schudt, om daarmee onze keuzen bewuster dan in de voorbije jaren te maken. In de afgelopen jaren zijn wij vaak te stilzwijgend en gemakzuchtig met onze organisaties omgegaan.

De acceleratie in het proces bestaat er uit, dat thans nogal wat vitale onderdelen van de christelijk-maatschappelijke structuren ter discussie staan: de grootste christelijk-geïnspireerde politieke partij, centrale werkgevers- en beroepsorganisaties en niet in de laatste plaats de rol van de kerk. Men versta mij goed: geen pleidooi mag worden gehouden om christelijk-maatschappelijke organisaties louter vanwege de institutie in stand te doen houden. Het pleidooi moet wel gericht zijn op het met elkaar bediscussiëren en beargumenteren van onze keuzen hierin. Daarbij dienen we ons ook te laten leiden door de vraag hoe wij er na de afschaffing van een aantal organisaties over een aantal jaren voor zullen staan, wanneer de roep om christelijk-maatschappelijke inspiratie weer toeneemt. Geïnspireerdheid is één, daaraan handen en voeten geven vergt organisatievorming.

Voorwaarden

Geïnspireerde organisaties komen niet zomaar tot stand, daartoe dienen diver-

se voorwaarden vervuld te worden. Enkele voorwaarden worden hier opgesomd.

In de eerste plaats zouden wij wel eens wat ruimhartiger mogen omgaan met de vreugde en blijdschap die ons christelijk geloof ons aanreikt en is het noodzakelijk wat minder van het 'het is niks en het zal nooit wat worden ook' - denken uit te gaan.

Het soms wat defaitistische in ons denken en doen leidt in veel gevallen tot passiviteit. Individueel moeten wij ervan overtuigd zijn en blijven dat wij ons door het Evangelie geraakt en geïnspireerd mogen weten en daar dan ook naar mogen handelen.

Je kunt toch niet van toeval spreken wanneer vastgesteld wordt dat vele (overigens kleine) organisaties uit meer evangelische sferen het goed doen. In de tweede plaats - in het verlengde van de hierboven geformuleerde voorwaarde - is het noodzakelijk een veel

In de afgelopen jaren zijn wij vaak te stilzwijgend en gemakzuchtig met onze organisaties omgegaan.

duidelijker samenhang te willen zien tussen individueel en collectief en daarmee inclusief handelen. Thuis alle afval gescheiden inzamelen gaat niet samen met het op andere plaatsen, bijvoorbeeld op de werkplek, onzorgvuldig omgaan met de afvalproductie.

De eigen auto koesteren, terwijl we een leen- of bedrijfsauto aflossen is niet erg consequent. Deze concrete, praktische voorbeelden maken duidelijk dat het voorhouden en beleven van deze samenhang noodzakelijk is, alvorens men de bredere en soms abstracte samenhang tussen individueel belang en collectieve organisatievorming ziet.

In de derde plaats dient de eigen verantwoordelijkheid van mensen centraal

te staan. Daadwerkelijke christelijke geïnspireerdheid en inclusief handelen zijn feitelijk voorwaarden die tegen de tijdgeest van een afnemend belang van religie en toenemend belang van het individu ingaan. Voorwaarden echter die noodzakelijk zijn om met elkaar gestalte en cachet te geven aan christelijke organisatievormen.

Pretenties immers leiden tot eisen die we aan ons zelf en aan elkaar moeten stellen. Natuurlijk legt het begrip verantwoordelijkheid, voor handelen en nalaten, de ultieme keuze bij de mensen zelf. Uiteraard is er geen dwang - niet juridisch, niet kerkelijk, zelfs niet qua cultuur-, maar is er keuzevrijheid op basis van overtuiging. Van daaruit geeft men invulling aan het eigen handelen. Bewust en zoveel mogelijk geïnspireerd. Maar, het blijft van wezenlijk belang dat christelijk-maatschappelijke organisaties een bedding blijven bieden om tot keuzen te komen.

Deze voorwaarde beschouw ik als de definitieve afrekening met ons verzuilde stelsel, waarbinnen geforceerd werd gegroepeerd en weinig ruimte bestond om over de schutting naar elkaar te kijken.

Een voorwaarde echter ook, die de macht van het getal op de achtergrond plaatst.

Eigen verantwoordelijkheid immers laat ook ruimte om niet te kiezen, om je niet aan te sluiten bij welke organisatie dan ook.

Dit brengt mij bij de in dit bestek te formuleren laatste voorwaarde, namelijk het vaststellen wie de dragers van het christelijke gedachtengoed zijn.

Die rol had en heeft de kerk te vervullen. Naar de eigen leden, maar ook naar de samenleving. In die rol is de discussie uit de jaren tachtig over het spreken van de kerk in politieke kwesties niet langer actueel. Primair is de kerk de plaats voor gelovigen om de relatie met de Schepper vorm te geven, maar secundair dient zij haar plaats in de samenleving te vervullen.

Dat kan door individuele leden te inspireren en aan te moedigen en door te laten zien wat de consequenties van inclusief handelen zijn en hoe - in de christelijke traditie - verantwoordelijkheid wordt beleefd.

De kerk is daarbij geen actie-instituut. Ze vult geen spandoeken, dient geen petitie in.

Ze dient wel de juiste, ook politieke, vragen te stellen en mag verwachten dat er

andere organisaties zijn, die daarop christelijk geïnspireerde antwoorden willen geven.

Als drager van de belangrijkste religie in onze samenleving en daarmee in belangrijke mate de cultuur-maatschappelijke traditie bepalend kan de kerk, naast de rol ten aanzien van de individuele gelovigen, een belangrijke taak vervullen in het stimuleren tot christelijke organisatievorming. Niet het tot stand brengen van kerkelijke organisaties is aan de orde, maar het bij uitstek bieden van ruimte en mogelijkheden aan de gelovigen om zelf deze verantwoordelijkheid te nemen. In vergelijking met het verleden vergt dit van de kerk een ondubbelzinnige positieve opstelling ten opzichte van christelijke organisatievorming.

**Het blijft van
wezenlijk belang dat
christelijk-
maatschappelijke
organisaties een
bedding blijven
bieden om tot
keuzen te komen.**

Noties

Komend vanuit een tijd waarin sprake was van meer of minder eenduidige - opgelegde - visies binnen christelijke organisaties moet worden vastgesteld, dat die visies zijn verdwenen naarmate de individuele mondigheid toenam en de bereidheid tot investeren in eigen organisaties afnam. Langs welke weg ook in de toekomst invulling wordt gegeven aan christelijke organisatievorming, duidelijk mag zijn dat enkele grondnoties ons dan onderling dienen te binden.

Dit betreft in de eerste plaats het besef dat normatief handelen noodzakelijk is om de intrinsieke waarde van de christelijke variant van organisatievorming te kunnen bepalen. Christelijke organisaties moeten het aangeven van positieve (accent-)verschillen met neutrale organisaties als een opdracht zien, die vervuld kan worden door in de dagelijkse praktijk voortdurend de verbinding met de eigen uitgangspunten te leggen.

Dat laat feitelijk geen ruimte voor organisaties die de identiteit opbergen in een bezinningsclub, waarbij deze club - al of niet bewust - is losgemaakt van het dagelijks handelen.

Normatief handelen betekent dat de personen in een organisatie, en daarmee die organisaties zelf, zich bewust zijn van de te maken keuzen en het verschil tussen goed en kwaad kennen. Dat kan alleen wanneer de maat der dingen niet alleen in de mens zelf gelegen is, maar wanneer deze wordt getoetst aan ons aangereikte christelijke deugden en regels.

Normatief handelen dient derhalve, in welke christelijke organisatie ook, consequent te worden doorgevoerd. Pas dan ontstaat, juist voor de buitenwacht, herkenbaarheid op grond van het pretentieuze predikaat christelijk. Overigens mag duidelijk zijn dat het maken van keuzen op basis van normatief handelen niet per definitie bij allen tot het maken van dezelfde keuzen zal leiden. Het gaat vooreerst om het au-

thentieke verband tussen de keuze en het handelen. Aan een dergelijke herkenbaarheid op basis van authenticiteit zal meer behoefte bestaan dan aan bet- en zekerweters.

In de tweede plaats is het noodzakelijk om aan de hand van het democratische gehalte de instrumentele waarde van de christelijke organisatievorming te bepalen.

Teveel christelijke organisaties zijn naar binnen gekeerd geweest. Het in stand houden van de eigen club stond voorop. Het democratische karakter, ondanks het bestaan van veel verenigingen, werd onvoldoende benut, terwijl in mijn beleving de stichting als rechtsvorm in sommige gevallen heeft geleid tot 'inner-circles' waar van buitenaf niet is binnen te dringen.

Christelijke organisaties dienen van binnenuit te vernieuwen met open vensters naar de samenleving. Dat vergt herkenbaarheid en betrokkenheid. Structuren moeten dan ook optimaal zijn ingesteld op een zo groot mogelijke participatie, op alle niveaus, van hen die daartoe bereid zijn.

Normatief en democratisch handelen

**Christelijke
organisaties dienen
van binnenuit te
vernieuwen met
open vensters naar
de samenleving.
Dat vergt
herkenbaarheid en
betrokkenheid.**

als toetssteen voor christelijk-maatschappelijke organisaties. Geen nieuwe noties, wel noties die aan herijking toe zijn teneinde de aansluiting bij de samenleving, zo mogelijk in het hart van die samenleving, te bewaren.

Voorwaarden en noties zijn als zodanig voldoende aanleiding om het wat en hoe van organisatievorming uitvoerig te besdiscussieren. Het komt echter aan op het handelingsperspectief dat in de voorwaarden en noties besloten ligt: bewuste mensen die vanuit christelijke uitgangspunten aan de samenleving willen bouwen. En dat moet vorm gegeven worden.

Op korte termijn zie ik een aantal mogelijkheden om tot herijking en vernieuwing te komen. Wat in ieder geval niet moet gebeuren is de roep om een zogenaamd christelijk 'grand design'.

Suggesties

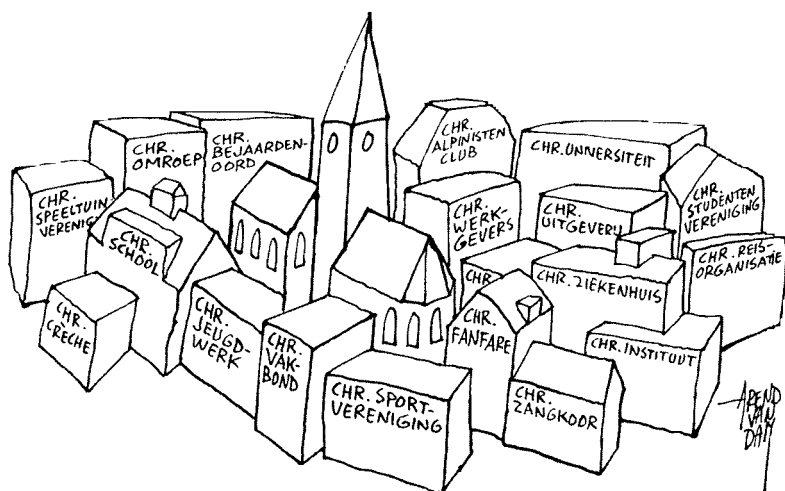
De te kiezen vormen dienen aan te sluiten bij de huidige praktijk. Die laat geen grootse, meeslepemde verbanden ontstaan. De trend immers is 'small and beautiful' (zie de *business units* in het bedrijfsleven) en niet meer dan licht-fede-

ratieve overkoepelingen. Het democratisch gehalte van onze verbanden neemt toe wanneer in kleine eenheden de deelname en besluitvorming van participanten kan worden geregeld. Het normatief handelen vergt geen centraal leergezag maar wel overkoepelingen (federatief) waarin wij elkaar bevoedigen en waarin wij onze opvattingen aan elkaar toetsen.

Tegen deze achtergrond kunnen wij werken aan een positionering van het christelijk-maatschappelijk middenveld gericht op 2000. Daartoe enige suggesties.

1. Iedere christelijk-maatschappelijke organisatie zal een eigen lijstje met kansen en uitdagingen dienen te formuleren. Als het ware een checklist, aan de hand waarvan leden en bestuur tot de beoordeling van de intrinsieke en instrumentele waarde van de eigen organisatie kunnen komen. Zelfonderzoek derhalve, zoveel mogelijk te toetsen aan voorwaarden als elders in dit artikel geformuleerd.

Dergelijk onderzoek zal in ieder geval zicht op de eigen werkelijkheid moeten

opleveren om vandaar uit tot maatregelen te komen. Dat kan dan leiden tot efficiency-maatregelen in eigen huis, zowel als tot strategische allianties en samenwerkingen. Zie de suggesties hierna.

De tijd om stil in het hoekje te wachten tot de storm voorbij gaat, is reeds lang verstreken. Het komt op actie en activiteit in eigen huis aan.

2. Het christelijk-maatschappelijk middenveld zal een meer structurele relatie met de kerken aan moeten gaan. Uitvoerders en dragers van het christelijk gedachtengoed hebben elkaar iets te vertellen, dienen elkaar aan te spreken.

Wederzijds vraagt dat incasseringsvermogen. De kerk immers is niet op voorhand deskundig op bijvoorbeeld de terreinen van economie of gezondheidszorg, terwijl zij kritische vragen dient te stellen die de organisaties moeten beantwoorden. Bovendien mogen de organisaties van de kerk erkenning vragen wanneer het gaat om hun bestaansgrond. Dat vraagt om keuzen van de kerk. Meer structuur en een verdergaande wederzijdse beïnvloeding, dan de thans bestaande los-vast-verhoudingen, is noodzakelijk terwille van de onderlinge verdieping en de verbinding van ideaal en werkelijkheid.

3. Christelijk-maatschappelijke organisaties zullen elkaar meer in de breedte dienen te ontmoeten. Voor de hand liggend is het daarbij naar een eenduidig forum te streven. In het Verband van Katholieke Maatschappelijke Orga-

nisaties (VKMO) werken ruim tien rooms-katholieke en rooms-katholieke/protestants-christelijke gemengde organisaties samen. Een platform voor ontmoeting en herkenning.

Een vergelijkbare organisatie van protestants-christelijke organisaties ontbreekt. Wel fungeert sedert enige tijd de zogenaamde Stichting Doorwerking, de voortzetting van het in november 1991 gehouden Christelijk-sociaal Congres, waarin vele (christelijke) sociaal-maatschappelijke organisaties samenwerken. Het ontbreken van een forum enerzijds, terwijl anderzijds van een zekere overlapping sprake is, is niet verstandig. Een eenduidig forum voor ontmoeting, maar ook met als doel allianties tot stand te brengen, is een dringende noodzaak.

4. Het is opvallend dat in bepaalde sectoren christelijke organisaties verdwenen zijn, terwijl in andere nog aparte rooms-katholieke en protestants-christelijke organisaties bestaan. Bovendien komt men organisaties met eenzelfde achtergrond tegen binnen sectoren, waar de werkvelden direct aan elkaar raken. Het ligt voor de hand te pleiten voor in ieder geval samenwerking tussen rooms-katholieke

en protestants-christelijke organisaties en een mogelijk samengaan wanneer de werkvelden elkaar raken of in elkaar overgaan.

Samenwerking tussen een rooms-katholieke en protestants-christelijke organisatie betreft bijvoorbeeld de voorgestane samenwerking van de katholieke en protestantse CNV-onderwijsbonden, Katholieke Onderwijs

**Het christelijk-
maatschappelijk
middenveld zal een
meer structurele
relatie met de
kerken aan moeten
gaan.**

Vakorganisatie (KOV) en Protestants Christelijke Onderwijsvakorganisatie (PCO).

Binnen de zorgsector fungeren zowel rooms-katholieke als protestants-christelijke organisaties naast elkaar op de terreinen van bejaardenzorg en ziekenhuiswezen. Binnen deze sector kunnen de disciplines iets voor elkaar betekenen.

5. Een elementair punt in een goede opbouw van organisaties is het dat de juiste mensen de juiste plaatsen bereiken. Recruitering en scholing (interne opleidingen) zijn voor alle christelijk-maatschappelijke organisaties en de kerken van eminent belang. Een bundeling van krachten op dit terrein is noodzakelijk. De infrastructuur is, in ieder geval in aanleg, in de bestaande scholings- en kaderinstituten volop aanwezig. Op dit terrein kan qua organisatie en inhoud tussen de organisaties zeer veel informatie uitgewisseld en beleid afgestemd worden. Onderlinge doorstroming, kennisverbreding en -vermeerdering, maar ook het gezamenlijk werken aan een nieuwe 'dragende' generatie staan hierbij voorop.

J. (Hans) Brüning (1957) is algemeen secretaris bij het Christelijk Nationaal Vakverbond (CNV).

Stellingen

1. Het anno 1994 verloren laten gaan van vitale onderdelen van het christelijk-maatschappelijk middenveld leidt onvermijdelijk tot de consequentie dat bij het ontbreken van deze infrastructuur anno 2000 christelijke zingevingsvragen niet langer binnen maatschappelijke organisaties aan de orde kunnen komen.

2. De bereidheid tot het opnieuw investeren in het christelijk-maatschappelijk middenveld ligt thans, qua verantwoordelijkheid, in meer dan evenredige mate bij de leiders (besturen) van de christelijk-maatschappelijke organisaties. Zij zullen hun christelijk en persoonlijk en maatschappelijk engagement ten volle moeten benutten om de juiste keuze te maken. Van hen wordt meer dan het gewone verwacht.